

Voorlichting onderzocht in een aantal empirische studies

Citation for published version (APA):

Siero, J. H. (1988). *Voorlichting onderzocht in een aantal empirische studies*. [, Maastricht University]. Rijksuniversiteit Limburg. <https://doi.org/10.26481/dis.19880115js>

Document status and date:

Published: 01/01/1988

DOI:

[10.26481/dis.19880115js](https://doi.org/10.26481/dis.19880115js)

Document Version:

Publisher's PDF, also known as Version of record

Please check the document version of this publication:

- A submitted manuscript is the version of the article upon submission and before peer-review. There can be important differences between the submitted version and the official published version of record. People interested in the research are advised to contact the author for the final version of the publication, or visit the DOI to the publisher's website.
- The final author version and the galley proof are versions of the publication after peer review.
- The final published version features the final layout of the paper including the volume, issue and page numbers.

[Link to publication](#)

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

If the publication is distributed under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license above, please follow below link for the End User Agreement:

www.umlib.nl/taverne-license

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at:

repository@maastrichtuniversity.nl

providing details and we will investigate your claim.

Samenvatting

Voorlichting neemt in onze snel veranderende samenleving een belangrijke plaats in. Op veel terreinen wordt er voorgelicht: op het terrein van gezondheid en gezond gedrag, opvoeding, landbouw, consumenten-aangelegenheden, wetenschap, verkeer, etc. Hoewel doelen en methoden sterk uiteen kunnen lopen hebben dergelijke voorlichtingsactiviteiten gemeen dat op een of andere wijze informatie wordt aangeboden om kennis, of attitude van de voorgelichte persoon te beïnvloeden of deze tot een bepaald gedrag aan te zetten. Dit proefschrift betreft met name voorlichting waarbij verandering van gedrag wordt beoogd. Voorlichting wordt daarbij opgevat als een proces waarbij door de voorlichter of voorlichtende instantie een aantal beslissingen moet worden genomen.

In het eerste hoofdstuk wordt benadrukt dat onderzoek bij dat traject een belangrijk hulpmiddel kan zijn om antwoord te krijgen op de volgende vragen: hoe belangrijk is het probleem en wat is de rol van gedrag daarbij, wat zijn de oorzaken of determinanten van dat gedrag, hoe is het gedrag te beïnvloeden en wat is het effect van die beïnvloeding? In het hoofdstuk wordt een model gepresenteerd en de hand waarvan onderzoek naar gedrags-determinanten kan worden uitgevoerd. Dat model is gebaseerd op de "theorie van beredeneerd gedrag" zoals die door Fishbein & Ajzen (1975) is geformuleerd. Daarbij wordt de gedragsintentie gezien als de beste voorspeller van (beredeneerd) gedrag, te verklaren uit enerzijds de attitude van de persoon ten aanzien van dat gedrag en anderzijds de sociale norm zoals door de persoon waargenomen. De attitude wordt opgevat als een weging van voor- en nadelen van gedrag, de subjectieve sociale norm als een weging van de (gepercipiëerde) mening van referentiepersonen. Het model is niet alleen zinvol om determinanten van gedrag vast te stellen, het kan ook als leidraad dienen om de effectiviteit van een voorlichtingsprogramma te beoordelen. Daartoe zijn enkele elementen aan het model toegevoegd, afkomstig uit theorieën over communicatieprocessen (McGuire, 1985; Rogers, 1983). Enkele voorbeelden van onderzoek waarbij het model is toegepast, worden in dit hoofdstuk gegeven. Verder wordt een schema gepresenteerd waarin onderzoek over voorlichting kan worden geplaatst. De volgende drie hoofdstukken bevatten elk daarvan een voorbeeld.

Zo wordt in het tweede hoofdstuk een studie beschreven naar factoren die van invloed zijn op de respons van de bevolking bij een

proef met blikrecycling. Bij deze proef werd door middel van voorlichting in de plaatselijke media aan inwoners van een middelgrote stad gevraagd om blik apart te houden van het overige huisvuil en bij een container in het centrum in te leveren. Het onderzoek had tot doel te achterhalen door welke factoren deelname aan de proef bemoeilijkt dan wel vergemakkelijkt werd. Het ging met andere woorden om inzicht in gedragsdeterminanten. Door middel van een postenquête, gericht aan een steekproef van de bevolking, is een indicatie verkregen van de mate waarin deze bevolking de verschillende fasen in het model heeft doorlopen. Tevens is inzicht verkregen in welke factoren daarbij van belang zijn. Zo blijkt, ondanks veel aandacht voor de proef in de media, een derde deel van de bevolking daar niet van op de hoogte te zijn. Van degenen die wel op de hoogte zijn, zegt de helft niet te weten waar het eigenlijk om gaat. Men staat overwegend positief tegenover deelname; belangrijke aspecten daarbij zijn onder andere besparing van grondstoffen, een betere toekomst voor de kinderen en energiebesparing. De sociale norm speelt, vergeleken met de attitude, nauwelijks een rol. Ruim twintig procent van de respondenten heeft aan de proef deelgenomen. Dit percentage is echter een overschatting omdat deelnemers bij de respons zijn oververtegenwoordigd. Concrete bezwaren bij deelname als bijvoorbeeld het schoonmaken van het blik, het vervoer naar de container e.d., blijken van invloed te zijn op het gedrag. Hoewel bij dit onderzoek slechts sprake is van een momentopname blijkt het procesmatige karakter van het model - de ene fase volgt op de andere - empirisch enigszins te worden ondersteund.

Het derde hoofdstuk betreft een onderzoek naar effecten van voorlichting over borstkanker en borstzelfonderzoek. Daarbij worden vrouwen aangemoedigd om iedere maand hun borsten op afwijkingen te onderzoeken met het doel borstkanker vroegtijdig op te sporen en zodoende de kans op genezing te vergroten. Het doel van deze studie is na te gaan of voorlichting daarover via een folder ook effect heeft. Een tweede doel is meer theoretisch van aard. Bij voorlichting over aspecten van gezondheid is meestal sprake van een zekere bedreiging van die gezondheid. Een dergelijke bedreiging kan een persoon in een bepaalde mate angstig maken, afhankelijk van de kans dat iets onaangenaams plaats vindt en afhankelijk van de ernst daarvan. Het is onduidelijk of een grotere angst leidt tot het vertonen van het aanbevolen gedrag. Volgens Leventhal (1970) is dat niet het geval als het niveau

van angst hoog is en de waargenomen effectiviteit van het aanbevolen gedrag gering is. Het tweede doel van deze studie is dan ook vast te stellen in hoeverre angst bij voorlichting over borstzelfonderzoek een rol speelt bij het opvolgen van adviezen over zelf-onderzoek door vrouwen. In een veldexperiment zijn daartoe vier voorlichtingsberichten opgesteld waarbij de kwetsbaarheid voor borstkanker en de ernst van deze ziekte verschillend is weergegeven. Aan een groot aantal vrouwen werd één van de vier folders toegestuurd. Na een maand werden deze benaderd door een interviewster met vragen over borstkanker en borstzelfonderzoek. Dit gold ook voor een vijfde groep vrouwen, aan wie geen folder was verzonden (controlegroep). Het blijkt dat de manipulatie van ernst en kwetsbaarheid geen invloed heeft op kennis, attitude, intentie of gedrag. Hoe de informatie ook wordt opgesteld - uiteraard binnen aanvaardbare grenzen - te zeer bedreigend zal ze niet zijn. Echter, een vergelijking van de experimentele groepen (tesamen) met de controlegroep leert dat vrouwen door de folders eerder van mening zijn dat de kans op genezing bij vroege opsporing hoger is (effectiviteit van gedrag). De intentie om regelmatig borstzelfonderzoek te doen is toegenomen; ten aanzien van een aantal specifieke handelingen bij dit zelfonderzoek blijkt enige verbetering te zijn opgetreden.

Het vierde hoofdstuk bevat een onderzoek naar beïnvloeding van rijgedrag van besteller-chauffeurs van de PTT. In tegenstelling tot de studies in de voorgaande hoofdstukken is hierbij wel het gehele traject doorlopen: eerst een probleemanalyse en determinantenonderzoek, vervolgens een poging tot beïnvloeding door middel van een programma ter bevordering van brandstofbesparend rijgedrag, en tenslotte een evaluatie van dat programma. Het programma was gebaseerd op de resultaten van het onderzoek naar gedragsdeterminanten en bestond uit drie elementen: voorlichting, taakstelling en controle, en feedback over de gerealiseerde brandstofbesparing. Bij wijze van proef is het programma in één van de PTT-postdistricten uitgevoerd; een ander district fungeerde als controle-district.

Door middel van een postenquête - verstuurd voor, direct na en een half jaar na de start van het programma - is vastgesteld in hoeverre attitudes, (subjectieve) sociale normen en gedrag zijn veranderd. Bovendien is bepaald in welke mate - ook vergeleken met het controledistrict - het brandstofverbruik is gedaald. Niet alleen na aanvang van het programma, maar ook een half jaar later is de attitude ten aanzien

van zuinig rijgedrag in de gewenste richting veranderd. Chauffeurs vinden dan in meerdere mate dat een dergelijke manier van rijden leidt tot bijvoorbeeld brandstofbesparing of waardering van collega's en chef. De sociale norm is tijdens het programma zeer duidelijk in positieve zin veranderd. Had een groot deel van de chauffeurs voor het programma geen idee over de mening van leiding en collega's, na de start van het programma zijn chauffeurs van mening dat deze personen vinden dat zij zuinig behoren te rijden. Een dergelijke positieve verandering zien we ook bij het gerapporteerde gedrag en het brandstofverbruik. De besparing is van een zodanige grootte dat verdere toepassing van het programma bij de PTT, vanuit bedrijfseconomisch oogpunt, aantrekkelijk lijkt.

In het vijfde hoofdstuk worden deze drie studies kort besproken in het licht van het schema van voorlichtingskundig onderzoek, zoals in het eerste hoofdstuk is weergegeven. Ten aanzien van de verschillende stappen in dat schema wordt daarbij enige aanvullende informatie gegeven. Bovendien wordt nader ingegaan op enkele kritische kanttekingen die bij de theorie van beredeneerd gedrag zijn gemaakt: de vraag of deze theorie wel inzicht geeft in de psychologische processen die bij attitude- en gedragsverandering een rol spelen, het ontbreken van de saillantie van gedragsconsequenties in het model, de relatie tussen attitude en subjectieve sociale normen, de relatie tussen attitude en gedrag, en de toepasbaarheid van het model wanneer eerder sprake is van gewoontegedrag dan van beredeneerd gedrag. Ook worden praktische bezwaren bij gebruik van het model besproken en oplossingen daarvoor aangereikt. In een slotparagraaf wordt tenslotte de stelling verdedigd dat bij de in het eerste hoofdstuk beschreven werkwijze meer controle wordt verkregen over het gehele planningsproces van een voorlichtingsprogramma, hetgeen de effectiviteit daarvan ten goede kan komen.

Summary

In our fast changing society, public education is becoming more and more important. Public education is found in many areas: public health, education, agriculture, consumer matters, science, traffic etc. Although objects and methods may vary considerably all public education activities have one thing in common: they offer information in order to influence a person's knowledge or attitude or to prompt him/her to certain behavior. The present thesis focuses on the question how public education may change behavior. Public education is understood as a stepwise process during which a number of decisions has to be taken.

In the first chapter it is emphasized that research can be an important help when trying to find an answer to the following questions: what is the importance of the problem and what is the role of behavior, what are the causes or determinants of that behavior, how can it be influenced and what is the effect of that influence? In this chapter a model is presented which makes it possible to investigate the determinants of behavior. The model is based on the so called 'theory of reasoned action' as it is formulated by Fishbein & Ajzen (1975). According to this theory behavioral intention is considered to be the best predictor of (reasoned) behavior. A person's attitude with respect to that behavior and the perceived social norm are the factors which are assumed to affect behavioral intention. The attitude is considered to be a weighting of advantages and disadvantages of behavior, the subjective social norm as a weighting of the (perceived) opinion of referents. The model is not only useful for determining determinants of behavior, it can also serve as a guideline for the estimation of the effectiveness of a public education program. For that reason some elements derived from theories about communication processes (McGuire, 1985, Rogers, 1983) have been added to the model. Some examples of studies in which the model has been applied are presented in the following chapters.

In the second chapter a study is described pertaining to the factors that affect the response of people participating in a tin recycling experiment is described. By means of a public education campaign in the local media inhabitants of a medium-sized town were asked to separate tin from the other garbage and asked to deposit the tins in a container near the center of the town. The object of the

study was to search for factors which affect participation in the tin-recycling program. In other words, the study was performed in order to get more insight into determinants of behavior. Mailed questionnaires sent to a random sample of the population gave some indication as to the degree in which this population completed the various steps in the model and what factors were important in this respect. The results indicated that, in spite of a lot of attention to the experiment in the media, a third of the population was not aware that the program had been carried out. Of those who were, fifty percent indicated they lacked insight into its exact content. On the whole, the attitude toward participation appeared to be positive. Reducing the waste of raw materials, a better future for the children and energy saving were important aspects in this respect. Compared to the attitude, the social norm hardly played a role. The results also indicated that more than twenty percent of the respondents participated in the experiment. However, this percentage may be assumed to overrate the success of the program since participants appeared to be overrepresented among the respondents. Concrete objections to participation such as e.g. cleaning the tins, taking them to the container etc. appeared to affect behavior. Although the process of change itself was not investigated explicitly but only the situation at one particular moment in time, some empirical support for the process-like character of the model (one step follows the other) was shown.

The third chapter is concerned with a study about the effects of public education about breast cancer and breast self-examination (BSE). Women were encouraged to examine their breasts on lumps in order to detect cancer at an early stage, thereby increasing the chance of recovery. The object of this study was to find out whether public education about breast cancer and BSE through a pamphlet had any effect. The second objective was of a more theoretical nature. When people receive information about aspects of their health it usually involves a threat to their health. Such a threat may frighten a person to a certain extent, depending on the chance that something unpleasant will happen and depending on the seriousness of the consequences. It is unclear whether fear leads to the recommended behavior. According to Leventhal (1970) this is not the case if the level of fear is high and the perceived efficacy of the recommended behavior is small. The second object of this study therefore was to determine in how far fear plays a

role in public education about BSE when women follow advice about self-examination. For that purpose four health messages were drawn up in which susceptibility to and seriousness of breast cancer were varied. A great number of women were sent one of the four pamphlets. After one month they were approached by a female interviewer who asked them questions about breast cancer and BSE. The same happened to a fifth group of women who had not received a pamphlet (control group). The results indicated that manipulation of seriousness and susceptibility had no effect on knowledge, attitude, intention or behavior. In whatever way the information was presented - within acceptable limits of course - the information was never too threatening. However, a comparison between the combined experimental groups and the control group showed that after reading the pamphlet women were of the opinion that the chance of recovery through early detection of lumps is higher (efficacy of behavior). Compared to the control group the intention to perform BSE regularly increased and women indicated that they examined their breast also more in the prescribed way.

The fourth chapter deals with a study about influencing the driving behavior of postmen-vandriers of the PTT (Netherlands Postal and Telecommunication Services). Contrary to the studies in the preceding chapters all steps in planning a public education program were taken: first an analysis of the problem, second an investigation into the determinants, third an attempt to influence behavior by means of a program for the promotion of energy-thrifty driving behavior and finally the evaluation of the program. The program was based on the results of the investigation into the determinants of behavior and consisted of three elements: information, task assignment and control, and feedback about the energy-savings that had been realized. The program was tested in one of the PTT postal districts; another district served as a control district. By means of a mailed questionnaire -sent before, immediately after and six months after the beginning of the program- the change of attitudes, of (subjective) social norms and of behavior was established. Also energy savings (also compared to the control district) were determined. The results indicated that after the start of the program and also six months later the attitude with respect to energy-thrifty driving behavior had changed in the desired direction. Drivers were more of the opinion that a thrifty driving style led to energy savings and that such a behavior had the support of

colleagues and the superior. During the program the social norm clearly changed positively. Before the program many of the drivers had no ideas about the opinion of management and colleagues. However, after the start of the program drivers assumed that management and colleagues were of the opinion they should have an energy-thrifty driving style. Such a positive change could also be observed for reported behavior and energy consumption. Energy savings appeared to have a considerable impact and from an economic point of view further implementation of the program in the PTT organization may be considered attractive.

In the fifth chapter the three studies summarized above are briefly discussed in the light of the model as it is presented in chapter 1. Some supplementary information is given pertaining to the various steps in the model. Apart from this, some critical remarks about the theory of reasoned behavior are made, e.g. the question whether this theory gives any insight into the psychological processes that may be assumed to play a part in attitude and behavioral change, the lack of salience of behavioral consequences in the model, the relationship between attitude and subjective social norms, and the relationship between attitude and behavior and the question whether the model can be applied to habitual as well as reasoned behavior. Also some practical objections to the use of the model are discussed and some solutions are presented. In a final paragraph the proposition is put forward that pursuing the procedure described in the first chapter, will lead to more control over the whole planning process of a public education program, which may have a positive effect on its effectiveness.